

וְעַל שְׁנֵהֵיָה בְּרֹזָא וְסוּד, הַבְּדִיל אֱלֹהִים בֵּין הָאוּר וּבֵין הַחֶשֶׁף, בֵּין אוֹמְתוֹ שֶׁהוּא הָאוּר. וּבֵין הָאוֹמְוֹת שֶׁהֵם הַחֶשֶׁף. שְׁנֵאָמַר (שמואל א ב ט) וּרְשָׁעִים בַּחֶשֶׁף יִדְמוּ. וְעוֹד כְּתִיב, (תהלים פב ה) בַּחֶשֶׁכָּה יִתְהַלְכוּ. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוּר יוֹם. אָמַר רַבִּי, זֶה יוֹם קֵץ הַגְּאוּלָּה. שְׁנֵאָמַר (זכריה יד א) הִנֵּה יוֹם בָּא לָהּ, זֶה יוֹם הַקֵּץ.

ר' יוסי בן חלפתא, הוה יתיב קמיה דר' יצחק, אָמַר לִיה מִיִּדֵי שְׁמִיעַ לִיה לְמַר, עַל מָה אַתְּאָרִיף יוֹמָא דְמְשִׁיחָא מִן גְּלוּתָא דָּא. אָמַר לִיה, לָא אַתְּאָרִיף אֶלָּא עַל בֵּיטוּל אוֹרֵייתָא. דְּהִכִּי שְׁמַעְנָא מִרַב הַמְּנוּנָא סָבָא, תִּלְתָּא גְּלִיּוֹת גְּלוּ יִשְׂרָאֵל, וְחִזְרוּ בְּזִכּוּתֵהוּן דְּתִלְתָּא אַבוֹת. וְגְלוּתָא רַבִּיעָאָה בְּזִכּוּתָא דְּמִשָּׁה יִתְחַזְרוּן.

תא ואחזי לך, דלא איתגלו ישראל אלא על ביטול תורה. שְׁנֵאָמַר (ירמיה ט יב) וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בַּגְּלִיּוֹת הִרְאֵשׁוֹנוֹת, חִזְרוּ בְּזִכּוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, עַכְשָׁיו, הֵם חִטְּאוּ בַּתּוֹרָה שְׁנַתְתִּי לְמֹשֶׁה, וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ, שְׁנֵאָמַר (מלאכי ג כב) זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי. כִּד יִתּוּבִין וַיִּתְעַסְקוּן בַּתּוֹרָתוֹ, בְּזִכּוּת מֹשֶׁה אֲנִי גּוֹאֲלָם.

ע"כ כן נאמר בתורה, (דברים לג ד) תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מֹשֶׁה, כְּדִי לְשַׁמְרָהּ וּלְעִסּוֹק בָּהּ. וְאִם לָאוּ, מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב, מוֹרְשָׁה: דָּא מְסַפְנוּתָא הוּא. כְּמָה דְּאֵת אָמַר (שמואל א ב ז) ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר, מְלַמֵּד דְּלָא אַתְיָא מְסַפְנוּתָא לְבְּרִיתִיה דִּיעֲקֹב, אֶלָּא עַל דְּלָא אַתְעַסְקוּ בְּפִיקוּדִין דְּאוֹרֵייתָא.

רבי חזקיה אמר, אָנָּא הוּיִת בְּאַתְרֵיהוּן דְּעַרְבֵינָא, וְחִמִּית גּוֹבְרִין דְּהוּוּ מִתְטַמְרִין בֵּינֵי טוֹרֵינָא, בְּמַעֲרַתָּא, וְאֵתוּ מַעֲרַב שַׁבַּת לְעַרְב שַׁבַּת לְבִתִּיהוּן. אָמַרִית לְהוּן, מָה דִּין דְּאֵתוּן

וְעַל שְׁנֵהֵיָה בְּרֹזָא וְסוּד, הַבְּדִיל אֱלֹהִים בֵּין הָאוּר וּבֵין הַחֶשֶׁף, בֵּין אוֹמְתוֹ שֶׁהוּא הָאוּר, וּבֵין הָאוֹמְוֹת שֶׁהֵם הַחֶשֶׁף, שְׁנֵאָמַר וּרְשָׁעִים בַּחֶשֶׁף יִדְמוּ. וְעוֹד כְּתִיב (תהלים פב ה) בַּחֶשֶׁכָּה יִתְהַלְכוּ. (בראשית א) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוּר יוֹם, אָמַר רַבִּי, זֶה יוֹם קֵץ הַגְּאוּלָּה, שְׁנֵאָמַר (זכריה יד א) הִנֵּה יוֹם בָּא לָהּ, זֶה יוֹם הַקֵּץ.

רבי יוסי בן חלפתא היה יושב לפני רבי יצחק. אָמַר לוֹ: דְּכַר שְׁמוּעָה לּוֹ לְמַר, עַל מָה הַתְּאָרִיף יוֹם הַמְּשִׁיחַ מִהַגְּלוּת הַזֹּאת? אָמַר לוֹ: לָא הַתְּאָרִיף אֶלָּא עַל בֵּיטוּל תּוֹרָה, שְׁכִיף שְׁמַעְתִּי מִרַב הַמְּנוּנָא סָבָא, שְׁלֹשׁ גְּלִיּוֹת גְּלוּ יִשְׂרָאֵל, וְחִזְרוּ בְּזִכּוּתֵם שֶׁל שְׁלֹשָׁה אַבוֹת, וּבְגְלוּת הַרְבִּיעִית יִחְזְרוּ בְּזִכּוּת מֹשֶׁה.

בא ואראה לך, לא גלו ישראל אלא על ביטול תורה, שְׁנֵאָמַר (ירמיה ט) וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בַּגְּלִיּוֹת הִרְאֵשׁוֹנוֹת חִזְרוּ בְּזִכּוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, עַכְשָׁיו הֵם חִטְּאוּ בַּתּוֹרָה שְׁנַתְתִּי לְמֹשֶׁה, וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ, שְׁנֵאָמַר (מלאכי ג כב) זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי. כְּשִׁישׁוּבוּ וַיִּתְעַסְקוּ בַּתּוֹרָתוֹ, בְּזִכּוּת מֹשֶׁה אֲנִי גּוֹאֲלָם.

ע"כ כן נאמר בתורה (דברים לג ד) תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מֹשֶׁה, כְּדִי לְשַׁמְרָהּ וּלְעִסּוֹק בָּהּ, וְאִם לָאוּ, מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב. מוֹרְשָׁה - זוּהִי הַעֲנִיּוֹת, כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא רָאָה עֲנִיּוֹת לְבַת יַעֲקֹב אֶלָּא עַל שֶׁלֹּא הִתְעַסְקוּ בְּמַצּוֹת הַתּוֹרָה.

רבי חזקיה אמר, אֲנִי הֵייתִי בְּמִקּוּמוֹת הָעַרְבִיִּים, וְרֵאִיתִי גְּבָרִים שֶׁהָיוּ מְסַתְּרִים בֵּין הַהָרִים בְּמַעֲרָה, וּבָאוּ מַעֲרַב שַׁבַּת לְעַרְב שַׁבַּת לְבִתִּיהֶם. אָמַרְתִּי לָהֶם: מָה זֶה מָה שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים?

עבדין. אמרו לי, פרישי עלמא אנן, ומתעסקן באורייתא פל יומא ויומא, וזמנין לית אנן אכלין בר מעשבי ברא.

אמרו לי: אנו פרושי העולם, ומתעסקים בתורה בכל יום ויום, ולפעמים איננו אוכלים, רק מעשבי הכר.

אמרית להון, ושאר זמנין במה אתון מתפרנסין. אמרו לי, אנן אשפחן

אמרתי להם: ושאר הפעמים, במה אתם מתפרנסים? אמרו לי: אנו מצאנו במדבר עצים שמצמיחים באלוד, ואנו אוכלים אותם. כשמאירה לנו השמועה, מרב שמחה משתמטים מעמנו, ומבשלים אותם ואוכלים, ואותו היום נחשב לנו שהוא פי טוב. ובזמן שלא צומחים אותם העצים, אנו אוכלים עשבים שאנו מוצאים, ומבשלים אותם ואוכלים.

במדברא אעייא דמצמיחים באלוד, ואנן אכלין יתהון. פד נהירא לן שמעתא, מסגיאות חדותא, משתמטי מינן, ומבשלין להון ואכלינן. ויומא ההוא חשיב לן דהוא פי טוב. ובזמנא דלא צמחי אינון אעייא, אנן אכלין עשבין דמשפחנא, ומבשלין להון ואכלינן.

אמרתי להם: יהי חלקי עמכם לעולם הבא, אשריכם בעולם הזה, וטוב לכם לעולם הבא. כעת ידעתי שלא תהיו בבושה כשביא משה לתבע את עלבון התורה.

אמרית להון, תהי חלקי לעלמא דאתי. אשריכם בעולם הזה, וטוב לכם לעולם הבא. פען ידענא דלא תהוון בכיסופא,

ידעתי שלא תהיו בבושה כשביא משה לתבע את עלבון התורה. אמרתי להם: בני, חייכם, היום הזה איזה חידוש התחדש לכם? אמרו לי הפסוק הזה: (בראשית א) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. ושנה רבי כרוספדאי, גדול התוספת מהאור, שהיה אור שלא היה פמוהו, וזהו הוא אור השכל הגדול שנתנה מאור זיו הודו, וזהו העומד מאחורי הפרגוד.

פד ייתי משה למתבע עולבנא דאורייתא. אמרית להון, בני, חייכון, יומא דא מה חידוש אתחדש לכון.

ששנינו, מה שכתוב (תהלים קד) עטה אור כשלמה, מלמד שעשה הקדוש ברוך הוא שאר המלאכים באותו האור הראשון, מאותו האור ממש, התעלה על דעתך פמוהו? אלא מה הוא דבר מבדל ומשכל, כף שאר המלאכים דברים מבדלים ומשפלים, אבל אין השגתם פהשגתו, ששנה רבי כרוספדאי, השגת המלאכים היא השגה גדולה, מה שאין פן למטה מהם. השנה שניה היא השגת השמים, שמשגיגים השגה, מה שלמטה מהם אין משגיגים

אמר לי, האי פסוקא ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. ותאני רבי כרוספדאי, גדול התוספת מהאור. שהיה אור שלא היה פמוהו, זה הוא אור השכל הגדול, שנתנה מאור זיו הודו, וזהו העומד מאחורי הפרגוד.

דתנינן, מאי דכתיב, (תהלים קד ב) עוטה אור כשלמה, מלמד שעשה הקדוש ברוך הוא שאר המלאכים, באותו האור הראשון, מאותו האור ממש. סלקא דעתך פמוהו. אלא מה הוא דבר מובדל ומושכל, כף שאר המלאכים דברים מובדלים ומושפלים. אבל אין השגתם פהשגתו. דתאני ר' כרוספדאי, השגת המלאכים היא השגה גדולה, מה שאין פן למטה מהם.

השנה שניה היא, השגת השמים, שמשגיגים השגה, מה שלמטה מהם אין משגיגים

מהם אין משיגים כמותם. השגה שלישית היא השגת המדרגה התחתונה אשר מעפר יסודה, והיא השגת בני אדם, מה שאין משיגין שאר הנבראים.

ובנגד שלש מעלות הללו יש באדם שלש צורות נפשיות. צורה הראשונה היא הנפש השכלית. השנייה היא הנפש המדברת. השלישית היא הנפש הבהמית המתאווה והיא הנפש אשר תמעל מעל.

ואם תאמר כך, הנפש הראשונה היא נפש הבהמית, כנגד המדרגה התחתונה שאמרנו. נפש המדברת כנגד השמים, שהיא מעלה יתרה על הראשונה. נפש השכלית כנגד מדרגת המלאכים, שהיא המעלה העליונה על כל אלה.

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים (בראשית א). רבי אלעזר פתח, (תהלים טו) אלהים אלי אתה אשחרך. בא וראה שאין מקום בעולם פנוי בלא מים, מפני שהארץ תלויה על המים, שנאמר (שם כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. וכי תעלה על דעתך שהמים הם מתחת לארץ, והארץ שהיא כבדה מכל היסודות עומדות על המים? אלא שהמים על הארץ, ולמעלה לשמים.

אמר לו רב חסדא, והרי כתוב (בראשית א) המים אשר מעל לרקיע? אמר לו, אין זה אלא כתרגומו, באמצע המים, שהרקיע מבדיל ביניהם. כי המים אחדים היו, אבל מפני שנכנס הרקיע באמצע נחשבו כשנים. והרקיע כדור, ובא במימי אוקיינוס, כמבדיל בין המים. נמצאו מים ממעל, ומים מתחת, אמר רבי יהודה, ולפעמים ממזרח למערב, ולפעמים ממערב למזרח,

כמותם. השגה שלישית, היא השגת המדרגה התחתונה אשר מעפר יסודה, והיא השגת בני אדם, מה שאין משיגין שאר הנבראים.

ובנגד שלש מעלות הללו, יש באדם שלש צורות נפשיות. צורה הראשונה היא

הנפש השכלית. השנייה, היא הנפש המדברת. השלישית, היא הנפש הבהמית, המתאווה תאות, והיא הנפש אשר תמעול מעל.

ואי תימא הכי, הנפש הראשונה היא נפש הבהמית, כנגד המדרגה

התחתונה שאמרנו. נפש המדברת, כנגד השמים, שהיא מעלה יתירה על הראשונה. נפש השכלית, כנגד מדרגת המלאכים, שהיא המעלה העליונה על כל אלה.

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים, ויהי מבדיל בין מים למים. ר' אלעזר פתח,

(תהלים טו ב) אלהים אלי אתה אשחרך, תא חזי, שאין מקום בעולם פנוי בלא מים, מפני שהארץ תלויה על המים. שנאמר, (שם כד ב) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה. וכי תעלה על דעתך, שהמים הם מתחת לארץ, והארץ שהיא כבדה מכל היסודות עומדות על המים. אלא שהמים על הארץ, ולמעלה לשמים.

אמר ליה רב חסדא והא כתיב המים אשר מעל לרקיע. אמר ליה, לאו האי, אלא

כתרגומו, במציעות מים, שהרקיע מבדיל ביניהם. פי המים אחדים היו, אבל מפני שנכנס הרקיע באמצע, נחשבו כשנים. והרקיע כדור, ובא במימי אוקיינוס, כמבדיל בין המים, נמצאו מים ממעל, ומים מתחת.

אמר רבי יהודה, רקיעים הם הסוככים, אמר רבי יהודה, רקיעים הם הסוככים, לפעמים ממזרח למערב, ולפעמים ממערב למזרח,

ובאים באמצע הים ומבדילים בינתיים. וזהו ויבדל בין המים. ומפני מה מי הים מלוחים? מפני חמימות הרקיע ורתיחתו. בא וראה, קדרה העומדת על האור, וכל מה שמתעפכת על האור, יותר התבשיל נמלח מרוב חמימות האש. ואמר רבי יהודה, אלמלא הרקיע היה קים בין המים, כל המים היו נקפאים כמלח, אלא הולף וסוכב ואינו ואינו מתקיים בין המים.

אמר רבי יצחק, בא וראה למה לא נאמר כי טוב בשני? מפני שענין זה חוזר על חודו, להורות כי אין שני לנגדו, ואין טוב בשני, על כן נאמר ביום הראשון יום אחד.

ששנה רבי יצחק, למה לא נאמר ראשון במקום אחד? להורות, דאלו נאמר ראשון, על כל פנים היה ראוי להיות שני, כי ראשון מחרת לשני, אבל אחד אחד אינו מחרת לשני.

רבי יהודה אומר, והרי נאמר (ישעיה מא) אני ה' ראשון. אמר לו: דברו מסיע לראשון, מהכתוב ואת אחרונים אני הוא (שם). אף על פי שיש אחרונים לראשון, אני הוא. וכי יש אחרונים לראשון? כן. שמו המיוחד, שהוא ראש ומיוחד. אחרים הם: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, אלהיים, שד"י, א"ל, צבאו"ת, והם מתפנים ביחודו, והוא הוא יתברך ממש, דכתיב ואת אחרונים אני הוא.

רבי יוסי בר חלפתא ורבי יהודה בן פזי ורבי יצחק היו אוכלים בסעודת ההלולה של רבי אלעזר ברבי שמעון. רבי חייא רבה היה תינוק, והיה יושב שם. אמר רבי יוסי לרבי שמעון: למה לא נאמר כי טוב בשני? אמר לו: מפני שלא נגמרה מלאכת המים בשני,

לפעמים ממזרח למערב, ולפעמים ממערב למזרח, ובאים באמצע הים, ומבדילים בינתיים. וזהו ויבדל בין המים.

ומפני מה מי הים מלוחים. מפני חמימות הרקיע ורתיחתו. בא וראה, קדרה העומדת על האור, וכל מה שמתעפכת על האור, יותר התבשיל נמלח מרוב חמימות האש. ואמר רבי יהודה אלמלא הרקיע היה קים בין המים, כל המים היו נקפאים כמלח, אלא הולף וסוכב ואינו מתקיים בין המים.

אמר רבי יצחק בא וראה למה לא נאמר כי טוב בשני. מפני שענין זה חוזר על יחודו, להורות כי אין שני לנגדו, ואין טוב בשני, על כן נאמר ביום הראשון יום אחד.

דתני רבי יצחק, למה לא נאמר ראשון במקום אחד. להורות, דאלו נאמר ראשון, על כל פנים היה ראוי להיות שני. כי ראשון מחרת לשני. אבל אחד, אינו מחרת לשני.

רבי יהודה אומר, והרי נאמר (ישעיה מא ד) אני ה' ראשון. אמר ליה, מלתיה מסייע לקמייתא, מדכתיב ואת אחרונים אני הוא, אף על פי שיש (דף יג ע"א) אחרונים לראשון, אני הוא. וכי אחרונים יש לראשון. אין. שמו המיוחד. שהוא ראש ומיוחד. אחרים הם: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, אלהיים, שד"י, א"ל, צבאו"ת. והם מתפנים ביחודו, והוא הוא יתברך ממש, דכתיב ואת אחרונים אני הוא.

ר' יוסי בר חלפתא, ור' יהודה בן פזי, ור' יצחק, הוו אכלי בסעודתא בהילולא דרבי אלעזר ברבי שמעון. ר' חייא רבה, הוה ינוקא, והוה יתיב תמן. אמר רבי יוסי לרבי שמעון, למה לא נאמר כי טוב בשני. אמר ליה מפני שלא נגמרה מלאכת המים בשני,